

IVAN VALA ŠABLONA MĚ NEBAVÍ...

Ivan Vala dosáhl vloni už na své kulaté výročí. Na otázku, zda se konalo byt jeh pomyslné ohlednutí, odpovídá: „Je to zapeklitá otázka. Neohlížím se, někdy nechci ani registrovat. Je to strašně, jak to letí.“ Vala se celý život věnuje fenoménu fotografie, i když se jí primárně nezabýval. Od dětství se věnoval spíše malbě nebo kresbě. Fotka ho oslovila až na gymnáziu, po jeho absolvování jí však naprosto propadl. Rok po maturitě se ještě jen tak rozhlížel a hledal, co si počne se životem. Pak už se ale rozhodl a šel k přijímacím zkouškám na FAMU. Byl přijat napodruhé v roce 1986.

Prvním fotoaparátem se základními objektivy, který si koupil již během středškolských studií, byla zrcadlovka Praktica z tehdejší NDR. Později to byl slavný Pentacon Six, zrcadlovka 6 x 6, taktéž východoněmecké provenience. Tyto dva přístroje ho provázely prakticky až do nástupu na FAMU. Zjistil, že větší negativ umožňuje bohatší záznam v tonální škále a dají se z něj dělat větší zvětšeniny. Větší plocha negativu nese větší množství informací, záznam a potom i zvětšenina jsou tím kvalitnější. Zhruba dva roky před nástupem na FAMU si koupil svůj první velkoformátový fotoaparát na negativy o rozměru 13 x 18 cm Magnola, což byla taková kopie německé Linhofky.

To byl diametrální skok. S příchodem tohoto velkoformátového aparátu automaticky poznal i naprosto jiný způsob fotografování, než kterému se věnoval dosud. U této kamery se totiž obraz promítá na skleněnou matnici, a proto aby bylo možné vytvořit kompozici a zaostřit, musí být fotograf izolovaný od okolního světa tzv. jeptiškou. Práce s aparátem byla samozřejmě zdouhavější, protože to není přístroj na rychlou práci, přesto jím fotil lidi. Hlavně proto, že velký negativ skýtá tonální bohatost a malé zrno a při relativně malém zvětšení možnost dosažení slušné velikosti pozitivu. To jej okouzlo natolik, že už u velkého formátu zůstal. Velkoformátovým přístrojem začal fotit to, co před tím na malý formát - různá nalezená zátiší, autoportréty. Těm se začal hodně věnovat. Byl to takový body art v jeho vlastním podání. Ze snímků vystupovaly určité stylizované prvky, začal ho zajímat člověk jako takový. Snažil se o vyjádření svého psychologického rozpoložení. Samozřejmě si pomáhal stylizací, aby byl srozumitelný, sdělení bylo lépe pochopitelné a neviselo čistě jenom na energii toho fotografovaného. Velkoformát mu vlastně zůstal dodnes. V současné době fotí převážně na ještě větší formát o rozměrech 8 x 10 palců, což je 20,3 x 25,4 cm, a občas si vyfotí něco i na starou dřevěnou cestovní komoru, která má dokonce 30 x 40 cm.

Katedru umělecké fotografie na FAMU začal studovat po dvouletém zaměstnání u Krátkého filmu Praha. Začal tam jako osvětlovač, tahač kabelů a stativů, beden a podobně, tak jako většinou každý. Po půl roce se stal asistentem kamery a pracoval tak až do nástupu na FAMU. Na FAMU se hlásil z velice jednoduchého důvodu, chtěl si nějakým způsobem rozšířit obzor. Žádný jiný důvod k tomu nepocítoval, po osvětlení netoužil. Chtěl být hlavně blízko lidem, kteří tyto věci dělají z jeho pohledu na té nejvyšší příčce. Chtěl poznat hodně nového. Přínosná pro něj byla nejen studia samotná, poznal se na nich samozřejmě se zajímavými lidmi. Stihl ještě slavnou slovenskou novou vlnu Mira Švolíka, Tona Stana, Ruda Prekopa, Vasila Stanka, Petera Župnika, Kamila Vargu, Jano Pavlíka... To byla taková ta legendární slovenská silná sestava. Do ročníku chodil s Tomki Němcem, který je poměrně známý z období, kdy fotil Václava Havla, a s Gábinou Fárovou. Stejně důležité pro něj byly tehdejší studijní pobyty v zahraničí v Mnichově a později v Amsterdamu.

Vzhledem k tomu, že tehdy byla ještě doba hluboké totality, to pro něj byly velmi zajímavé momenty. V Praze bydlel na koleji Volha Vysoké školy chemicko-technologické, která do druhého patra fungovala jako jakýsi hotel, což vlastně vůbec nepochopil. Pak byli chemici a od desátého patra studenti z FAMU a DAMU. Ve vzpomínkách mu vytane, jak skoro dva roky nejezdil výtah a on bydlel v desátém patře. Vždy když šel s nadějí k tomu výtahu, tak na štitku viděl, že je z Polska. Za to, že musel chodit tak vysoko a dlouho pěšky, je neměl rád. Naopak polské studenty spolužáky měl rád velmi. Neustále sledovali světovou fotografii, chtěli se jí vyrovnat, takže s polskými fotografy nacházel často společný jazyk. Měli tu výhodu, že si mohli spolu s jugoslávskými studenty - na rozdíl od českých tak drobně vycestovat. Československo tehdy bylo skutečně tou „pevnou hrází socialismu“ a vyjždět se vesměs nedalo.

V předlistopadové době proslul zejména výstavou, která byla postavená ze série aranžovaných fotografií různých modelů v té době ve velmi diskutabilních stylizacích. Ivan Vala se dnes domnívá, že to byla taková ta výstava, kolem které bylo více humbuku, než si to politicky zasloužila. Osobně nechtěl nikterak primárně tou věcí provokovat, vlastně vystavil věci, které v té době dělal, což byl stylizovaný portrét a takové jakoby prolnutí portrétu do aranžované pozice. Zřejmě byl v těch fotografiích otevřenější víc, než bylo na tehdejší dobu zdrávo. Bylo mu proto vytýkáno, že je to spíš západní filozofie umění, jež není žádoucí. Což bylo dva roky před revolucí absurdní, ale to tehdy ještě nikdo netušil. V Plzni to vyvrcholilo takovou hysterií, že výstava měla vernisáž a skončila druhý den za hodinu a půl. Když na zahájení přijel Tomki Němec a fotil ho u jedné z fotek, tak říkal: „Na tuhle fotku si pamatuj. Pak už budeš jenom zavřenej.“ Vyrobil z ní vtipnou fotografickou koláž.

Potom se strhla obrovská hysterie. Došlo i na perzekuce lidí, které fotografoval. Přineslo to i exemplární postihy. Vyhodili tehdy studentky z pedagogické fakulty, které fotil. V září roku 1989 měl tutéž výstavu rozšířenou o několik dalších fotek v Praze. Vydržela tři dny. Takže dva měsíce před revolucí si jel už po třech dnech do Prahy do klubu Futurum na Smíchově pro fotky ze cenzurované výstavy.

Celou tu hysterii tehdy sledovaly časopisy Tvorba a Revue fotografie, ve kterých se začala celá věc rozebírat a analyzovat. Našlo se i několik redaktorů, kteří se snažili tu situaci pozitivně vysvětlit v rámci tehdejší perestrojky. V Plzni si však tisk smlsнул. Tak tudy tedy ne, jen socialistické umění si přejeme, začínal článek, ve kterém se o výstavě psalo. Tato hysterie s sebou nesla různé výsledky a sledování, takže na nějaký čas odjel do Prahy. Takový klasický únik. S odstupem času konstatuje, že neměl žádný pocit strachu. Spíš se za něj báli rodiče, kteří si hrozbu asi víc uvědomovali. Ivan Vala si jen říkal: „Co se má stát, ať se stane. Já se nemám za co stydět, a jestli mě mají zavřít, tak ať mě zavřou“. Rodičům asi v tu chvíli připadal buď nerozvázný, anebo cynický.

Po listopadu 1989 byl osloven, aby výstavu zopakoval na místě činu. To už bylo veselejší. Přišla spousta lidí. Zvědavost byla obrovská, všichni chtěli vědět, co se vlastně tehdy stalo. Co vlastně tak rozvlnilo tu pevnou hráz socialismu a míru. Některé negativy z výstavy občas nazvčtšuje a někdy přidá k výstavě.

Pokud se dnes věnuje podobné tvorbě, samozřejmě s určitým posunem, vychází zároveň z této své původní linie, kde ho především zajímá člověk a jeho výjimečnost. Říká o něm: „Takový nebo makový. Jestli má jednu nohu, nebo je to zločinec nebo je to génius. Jsme, jací jsme. A přijde mi fantastické se v tom pohybovat. Šablona mě moc ne baví.“

Paralelně se vyvíjel i jiným směrem. Začal svůj pocit a názor redukovat a oprošťovat formu. Ve fotografii i v kresbě je stále minimalističtější a v nalezených i aranžovaných zátiších se omezuje na nejvíce možné minimum. Chce, aby věc nesla určité sdělení, ale jenom takové, které je v té formě nezbytně nutné.

Oproštěnost je tam hlavní. V kresbě, ke které se vrátil, ho zajímá hlavně rovnováha věcí a určitá vnitřní energie. To je vlastně jeho celoživotní soubor. Najít něco, co je v rovnováze a co je v harmonii. Kresbou se stejně intenzivně jako fotografií zabývá posledních patnáct let, občas udělá něco do kamene. Už tedy není tak vyhraněný, vyjadřuje se různými formami a médii. Něco takového si nedovedl dříve představit.

Považuje se za introvertního člověka a má pocit, že jeho verbální vyjadřování je slabší. Spíš rozjímá sám se sebou a nechává si nejcitlivější věci pro sebe. Nemůže je prostě řešit s každým. Na druhé straně si uvědomuje, že z kvalitního dialogu vyplyne určitý filozofický názor, za kterým člověk stojí a který je schopn obhájit.